

Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri'nde İktidar İlişkilerinin Direnme-İktidar İkiliğinde İzini Sürmek

Tracing Power Relations in the Duality of Resistance and Power in the Books *Dear Shameless Death* and *Gece Dersleri*

Kevser YILDIZ¹

¹Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Beşiktaş, İstanbul, Türkiye

ÖZ

Michel Foucault, iktidar ilişkilerinin direnme stratejilerini içerdiğini çünkü direnmenin ve iktidarın birbirlerine benzediklerini savunur. İktidarın ve direnenin birbirlerini yönetebilmek adına stratejilerini değiştirip geliştirdiğini ve bu değişip gelişen stratejilerin de özneleşme süreçlerini diğer bir ifadeyle kendini var etme süreçlerini meydana getirdiğini ifade eder. Çağdaş Türk Edebiyatı'nın üretken isimlerinden Latife Tekin de kitaplarında çoğunlukla kadın karakterlerinin kendilerini var etme mücadelesini yazmaktadır. Tekin, büyüülü gerçekçilik anlatım tekniğini kullanıp anlatımın sınırlarını zorlayarak dışlanmış ve edilgen karakterlerden direnişçi karakterler yaratabilmektedir. Foucault'nun iktidar ilişkilerini direnme-iktidar ikiliğinde okumasından hareketle bu çalışma kapsamında Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri* kitapları ele alınmıştır. Bu doğrultuda *Sevgili Arsız Ölüm* kitabında Dirmit'in, *Gece Dersleri* kitabında ise Gülfidan'ın özneleşme süreçlerine odaklanılabileceği görülmüştür. Direnme-iktidar ikiliğinde Dirmit ile Gülfidan'ı esas alarak sürülen iktidar ilişkilerinin izi aile ve sosyal çevre olmak üzere iki başlıkta sınıflandırılmıştır. Sürülen izle iki karakterin de aile başlığında direnme-iktidar ikiliğinde ilişki halinde olduğu esas karakterlerin anneleri olduğu görülmüştür. Fakat karakterlerin anne karakterleri ile direnme-iktidar ikiliğinde ilişki kuruyor olması ortaklık taşıyor olsa da anne iktidarlarına karşı sergiledikleri direnme stratejileri farklılık göstermektedir. Karakterlerin direnme stratejilerindeki bu farklılıklar özneleşme süreçlerindeki farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Sosyal çevre başlığı da Dirmit için göç öncesi ve sonrası olmak üzere iki alt başlıkta ele alınırken Gülfidan için dâhil olduğu örgüt çerçevesinde yekpare olarak değerlendirilmiştir. İki örnekte de iktidarın direneni bir yerlere kapatma, dışlama, direneni yeniden isimlendirme stratejilerinin benzer olduğu görülürken direnenin de ses çıkarma, evden uzaklaşma eylemleri ile benzer direnme stratejileri sergilediği görülmüştür. Her iki karakterin özneleşme süreçleri kendine özgü olsa da billurlaşan direnme stratejisinin yazma eylemi olduğu ortaya çıkmıştır.

ABSTRACT

Michel Foucault argued that power relations involve resistance strategies because resistance and power are similar. He stated that power and resistance change and develop their strategies in order to manage each other and that these changing and developing strategies bring about the processes of subjectivation (i.e., the processes of self-existence). As one of the voluminous names of contemporary Turkish literature, Latife Tekin has mostly written in her books about the struggle her female characters go through to exist. By using the narrative technique of magical realism and pushing the boundaries of narration, Tekin is able to create resistant characters from marginalized and passive characters. Based on Foucault's reading regarding power relations in the dualism of resistance and power, this study focuses on Tekin's books *Dear Shameless Death* and *Gece Dersleri* [Night Lessons]. In line with this, this article is able to focus on Dirmit's subjectivation[PE1] as observed in *Dear Shameless Death* and Gülfidan's subjectivation as observed in *Gece Dersleri*. These characters' mothers are observed to be the main characters with whom Dirmit and Gülfidan have a relationship regarding the resistance-power binary under the heading of family. However, although a commonality is found in the fact that the characters relate to their mothers regarding the resistance-power binary, the resistance strategies they display toward their mothers' power differ. These differences in the characters' resistance strategies also bring about differences in their subjectivation. Although both characters undergo unique subjectivations, the crystallized resistance strategy is revealed through the act of writing.

Anahtar Kelimeler: Büyüülü gerçekçilik, Latife Tekin, iktidar ilişkileri, direnme stratejileri, özneleşme

Keywords: magic realism, Latife Tekin, power relations, resistance strategies, subjectivation

Corresponding Author: Kevser YILDIZ E-mail: kevser@virtualogie.com

Submitted: 13.08.2023 • Revision Requested: 05.09.2023 • Last Revision Received: 10.10.2023 • Accepted: 10.10.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Sevgili Arsız Ölüm İle Gece Dersleri'nde İktidar İlişkilerinin Direnme-İktidar İkiliğinde İzini Sürmek¹

Michel Foucault'nun iktidar ilişkilerinin, direnme stratejilerini içererek özneleşme süreçlerini var ettiği savunusundan hareketle yola çıkan bu çalışma, eserlerini çatışan kimliklerin betimlenebildiği bir anlatım tekniği olan büyüü gerçekçilik ile üreten Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri* kitaplarına odaklanmıştır. Çünkü büyüü gerçekçilik ifadesinin barındırdığı zıtlıkların birleşimine benzer biçimde birbirini var etme hali, iktidar ilişkilerinde de direnenin ve iktidarın birbirini var etmesinde gözlemlenebilmektedir.

“Büyüü Gerçekçilik: Latife Tekin” başlığıyla başlanan metinde, söz konusu anlatım tekniğinin neden kullanılıyor olduğuna dair geçerli olabilecek olası yorumlar paylaşılmış ve Latife Tekin'in de iktidar ilişkilerinin tekdüzeliğini alaşağı edebilmek için söz konusu eserlerinde özellikle kadın karakterle eserlerini kurguladığına değinilmiştir. “İktidar İlişkileri: Michel Foucault” başlığında ise iktidar ilişkilerinde yer alan direnme- iktidar ikiliğinin özneleşme süreçlerini nasıl var edebildiğinin muhtemel cevapları Foucault'dan referansla verilmeye çalışılmıştır. “Direnme-İktidar İkiliği: Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri” başlığında ise Foucault'nun özneleşme süreçlerine dair düşüncelerini esas alarak Tekin'in incelenen *Sevgili Arsız Ölüm* kitabında Dirmit'e, *Gece Dersleri* kitabında Gülfidan'a odaklanarak tespit edilen direnme stratejileri, aile ve sosyal çevre başlıklarının altında sınıflanarak paylaşılmış, böylece iktidar ilişkilerinin direnme-iktidar ikiliğinde sürülen ve özneleşme süreçlerini içeren izler gösterilebilmiştir. Metin, gösterilen izler esasında “Sonuç Yerine: İzlerde Görülenler” başlığında yer verilen yorumlarla sonlandırılmıştır.

Büyüü Gerçekçilik: Latife Tekin

Büyüü gerçekçilik anlatı tekniğinin, büyü ve gerçek kavramları üzerinden ayrı ayrı düşündüğümüzde, birbirine zıt olarak konumlandırılacak iki kavramdan oluştuğunu fark edebiliriz. Büyüü gerçekçilik anlatı tekniğine Çağdaş Dünya Edebiyatı üzerinden baktığımızda da daha çok Latin Amerikalı yazarların ürettiklerini göreceğimiz olmamız muhtemeldir. Söz konusu muhtemelliğin cevabını ise büyüü gerçekçilik anlatı tekniğinin kullanıma gerekçesini, özellikle Batı merkezci bakış tarafından ötekileştirilen kültürlerin, bu tekniği kullanarak kendilerini ifade etme çabasıyla açıklayan yorumlarda bulabiliriz. Dahası büyüü gerçekçilik anlatı tekniği ile ilgili çalışmalarla sömürgecilik sonrası kavramını sorunsallaştıran çalışmaların sıklıkla keşif ediyor oluşu söz konusu yorumu geçerli kılacak niteliktedir.

Diğer yandan büyüü gerçekçilik anlatı tekniğinin Çağdaş Türk Edebiyatı'nda ortaya çıktığı 1980'li yıllar, modernitenin yapmacılığından kaçan bireyin geleneksel olana sığındığı bir dönem olarak da yorumlanabilmektedir (Oranlı, 2021: 25). Uğurlu'ya göre (2008: 166) Türkiye'nin, Batı'nın dışındaki dünya ülkeleri gibi gelenek ve modernite arasında sıkışmış bir yapısı olduğundan, Latin Amerika ülkelerine benzer biçimde, melezleşme eğilimi bulunmaktadır. Büyüü gerçekçilik anlatı tekniği ile üretilen metinler, söz konusu karma yapılarının getirisiyle her tür tek yönlü politik, sosyal ve kültürel yapıya direniş gösterirlerken baskın sosyal, politik ve kültürel güçler karşısında daima yıkıcı ve yenilikçi olarak konumlanmaktadırlar (Diler, 2014: 2). Çağdaş Türk Edebiyatı'nda da 1983 yılı itibarıyla karşımıza çıkan Latife Tekin, büyüü gerçekçilik anlatı tekniğini kullanan yazarlardan biridir.

Oranlı (2021: 14), insanı karşılaştığı zorluk karşısında hayallere başvuran bir varlık olarak tanımlar. Böylelikle insan, zorlandığı gerçeklerle yüzleşirken de hayallerinden hareket eder. Öte yandan hayallerini gerçekleştirmek isteyen biri de gerçekleri göz önünde bulundurmamak durumundadır. Bu doğrultuda bakıldığında büyüü gerçekçiliği, zorlanılan gerçeklerin yaşandığı ve umutsuzlukların yükseldiği bir dönemde, yazarın yükselen umutsuzluk karşısında dünyayı yeniden yorumlama uğraşısıyla kullandığı bir anlatı tekniği olarak değerlendirmek de olasıdır. Öyleyse bu tekniğin travma sonrası dönemle ilişkilendirilebilmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Bu açıdan seçtiği anlatım tekniğine Tekin'in özelinde baktığımızda ise ilk eseri olan *Sevgili Arsız Ölüm*'ü, yitirdiği annesinin anısına yazmış olduğu görülebilir.

Gündoğan'a göre (2009: 55) büyüü gerçekçilik anlatı tekniği ile üretilen metinler, tarihin ve kültürün doğrusal tek tip anlatısını alaşağı edecek güce sahiptir. Çünkü büyüü gerçekçilik, birden fazla kültürü içeren ve çatışan kimliklerin betimlemesinin altını çizmek için tercih edilen ayrıcalıklı bir anlatım biçimidir. Gündoğan, diğer yandan, büyüü gerçekçilik anlatı tekniğini kullanan kadın yazarların, söz konusu anlatım tekniğini benimseyerek mevcut baskılara karşılık verip haklı ve gerekçeli farkındalıkları yaratabileceklerini düşünmektedir. Çünkü büyüü gerçekçilik, sınırların keşfedilmesi ve sınırların yıkılması üzerine kuruludur. Söz konusu sınırların varoluşsal, siyasi ya da coğrafi olması ise önemli değildir. Gündoğan, bu doğrultuda Tekin'e baktığında, Tekin'in kadının toplumun sınırlarında varlığını sürdürdüğünü göstermek için bilinçli bir şekilde metinlerinde kadın için edilgenlik ve dışlanmışlık yarattığını belirtmektedir. Çünkü Gündoğan'a göre (2009: 66) Tekin direnişçi kadın karakterlerini, kadının edilgen görünen dışlanmış dünyasından ortaya çıkarır. Bu noktada Tekin, büyüü gerçekçilikle donattığı karakterlerinden özellikle kadınları, Michel Foucault'nun (1994: 80) direnişin ancak iktidarın içinden doğabileceği yönündeki düşünceleriyle yaşama getirir gibidir.

Bu noktada, Tekin'in kitaplarının tümünün yalnızca tek bir konuya odaklanmadığını ve tüm kitaplarında aynı anlatım biçimini benimsemediğini de söylememiz gerekir. Diğer yandan Tekin'in romanlarına farklı açılardan yaklaşarak farklı benzerlikler bulabilmemiz mümkündür. Örneğin *Sevgili Arsız Ölüm*'de kırsaldan kente gerçekleştirilen göç, *Berci Kristin Çöp Masalları ile*

¹ Bu metin 2022-2023 Güz Dönemi'nde Mimarlık Tarihinde Yöntembilim dersinde üretilmiştir.

Buzdan Kılıçlar kitaplarında da karşımıza çıkar (Balık, 2011: 27). Fakat *Berci Kristin Çöp Masalları*’nda, barınma sorununun çözümü olarak ortaya çıkan gecekondulaşma edimine dair verilen mücadele birden fazla ailenin dâhil olduğu topluluğu kapsayacak biçimde kurgulanmışken, *Sevgili Arsız Ölüm ve Buzdan Kılıçlar*, birbirine benzer biçimde, göç eden bir ailenin yoksullukla mücadelesinin etrafında kurgulanmıştır. Tekin’in, *Gece Dersleri ve Aşk İşaretleri* kitapları ise alışkın olmadığımız parçalı bir anlatıma sahip olmaları açısından benzerlik taşır. Diğer yandan *Gece Dersleri*’nde yalnızca hep bir kişinin söylemlerine tanıklık ediyor olmamızla *Aşk İşaretleri*’nde çoğunlukla kolektif söylemlerle karşılaşmamız bu parçalı anlatım benzerliğini farklılaştırır. Fakat söz konusu her iki kitapta da kentten kenarına kalmış mahallelerinin yoksulluk anlatımlarının ortak olduğunu söyleyebiliriz. Tekin’in yakın dönem kitaplarından *Manves City*’nin içeriğinde ise doğanın tahribatı, artan şiddet eylemleri gibi günümüz sorunlarının yer aldığını görebiliriz (Aslan Cobutoğlu, 2021: 250). Bu doğrultuda Tekin’in kitaplarında, döneminin koşullarına uygun olarak hep bir kendini var etme mücadelesinin yer aldığını ve bu mücadelenin öne çıkan karakterlerinin de çoğunlukla kadınlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kendini var etme mücadelesinin verildiği özneleşme süreçlerinde ise iktidar ilişkilerini tespit edebilmek ve bu ilişkileri çözümlenebilir hale getirmek mümkündür. Buradan hareketle iktidar ilişkilerine dair yapılan bu araştırma kapsamında Tekin’in erken dönem üretimlerinden *Sevgili Arsız Ölüm ve Gece Dersleri* kitapları örnek olarak seçilmiştir.

Sevgili Arsız Ölüm’de Tekin, Aktaş Ailesi’nin yaşamını konu edinmektedir. Kitapta ailenin köydeki ve köyden kente göç ettikten sonra kentteki yaşamı aktarılmaktadır. Anne Atiye’nin ailesini bir arada tutma uğraşı köyde olduğu gibi kent yaşamlarında da devam ederken, büyük erkek çocuklar Halit ve Seyit ile baba Huvat’ın birlikte yaptıkları işleri kente geldikten bir süre sonra bozulur ve ailenin geçim sıkıntıları baş gösterir. Atiye ve büyük kız çocuğu Nuğber’in ailenin geçimi için bulduğu çözümler ailedeki erkekler tarafından engellenir ve evin geçimini sağlamanın bir güç göstergesinin edimi olarak görüldüğü ortaya çıkar. Öyle ki en küçük erkek çocuk Mahmut dahi bu güç göstergesi için evi geçindirmek konusunda girişimlerde bulunur. Ailenin küçük kız çocuğu Dirmit’in ise çocukluğu göç ile birlikte ikiye ayrılır. Cinli atfedilmesiyle anne Atiye tarafından her daim gözetlenen Dirmit, köydeyken köylüler tarafından dışlanır. Kente gelmeleriyle Dirmit, aile dışındaki yaşamın farkına varıp kenti keşfetmeye, dahası kendini aile ilişkileri dışında var etmeye uğraşır. Dirmit’in kendini var etme süreci ile Atiye’nin Dirmit’i himayesinde tutma süreci çatışmalarına sebep olur ve bu çatışma kitapta anne Atiye’nin ölmesiyle sonlanır.

Tekin’in yine ilk dönem eserlerinden biri olan *Gece Dersleri*’nin odağında ise Gülfidan’ın yaşamı bulunmaktadır. Metinde alışkın olunabilecek sıralı bir olay örgüsü bulunmamaktadır. Geçmiş ve şimdinin iç içe geçmesine benzer biçimde metinde okuduğumuzun o anda kimin sözlü olduğu da yer yer belirsiz hale gelir. Gülfidan’ın annesinin sırrına tanık olmasıyla annesine karşı bulanıklaşan duyguları, kendi benliğine yönelik duygularını da etkiler. Annesi hayatta olmadığı için de yüzleşerek bulanıklaşan duygularını netleştirebileceği fiziksel bir ortamdan yoksundur. Üyesi olduğu örgütle de çatışmalar yaşamaktadır. Çünkü Gülfidan, bitmeyen huzursuzluğuyla hep bir arayış içindedir ve kendisine biçilmiş kalıplara girmekten kaçınır.

Bu çalışma kapsamında, *Sevgili Arsız Ölüm*’ün Dirmit’in kendini var etme çabasıyla tanık olduğumuz özneleşme süreci ile *Gece Dersleri*’nin Gülfidan’ının durmak bilmeyen arayışıyla tanık olduğumuz özneleşme sürecine iktidar ilişkileri doğrultusunda odaklanılmaktadır. Söz konusu iktidar ilişkileri de Michel Foucault’nun görüşlerinden hareketle direnme-iktidar ikiliğinde ele alınmaktadır.

İktidar İlişkileri: Michel Foucault

Michel Foucault iktidarı, mümkün eylemler üzerinde işleyen bir eylemler kümesi olarak tanımlamıştır. Bu durumda iktidarın, eyleyen öznelerin davranışlarının kaydolduğu olasılıklar alanı üzerinde yer aldığını belirtmiştir. Foucault’ya göre iktidar kısıktır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar, aşağı yukarı muhtemel hale getirir, uç noktada ise kısıtlar ya da mutlak olarak engeller. Bu durumda iktidar, eylemde buldukları ya da bulunabilecekleri ölçüde eyleyen özne ya da özneler üzerinde eylemde bulunma biçimidir. Foucault, davranış (*conduite*) kavramının taşıdığı muğlaklık sayesinde iktidar ilişkilerinin özelliği yanını en iyi biçimde kavramımızı sağlayabilecek kavram olduğunu düşünmüştür ve iktidarın iki rakip arasında bir çatışma ya da biriyle öteki arasında bağ kurulmasından öte bir yönetim sorunu olduğunu ifade etmiştir. Yönetim sözcüğüyle kastettiği ise yalnızca siyasi yapıların ya da devletlerin eyledikleri değildir. Bunlarla beraber bireylerin ya da grupların davranışlarına nasıl yön verilebileceğinin (çocukların, zihinlerin, toplulukların, ailelerin, hastaların, vb. yönetilmesi) eylemi olarak da yönetimi kastetmiştir (Foucault, 1994: 75). Foucault’nun genişliğini gösterdiği yönetim eyleminden hareketle, direnişi kurgularına yerleştirebilmek için iktidar ilişkilerini de ören Latife Tekin’in *Sevgili Arsız Ölüm* ([1983] 2014) ve *Gece Dersleri* ([1986] 2018) kitaplarında bir iktidar tekniği olarak yönetimin izi sürülebilmektedir.

Diğer yandan Foucault’nun iktidarının olasılıklar alanı üzerinde yer aldığını anımsadığımızda söz konusu olasılıkların yalnızca yöneten yönünde olmakla kalmayıp yönetilenler için de geçerli olduğunu görebiliriz. Çünkü yönetilenler de her zaman yönetene cevap verme, farklı davranma veya yöneteni reddetme olasılıklarına sahiptir. Foucault için davranışların yönetimi, direnişin her zaman mümkün olduğu anlamına gelmiştir. Bu durumda yönetim, yönetenler ile yönetilenler arasında stratejik bir ilişkidir. Söz konusu ilişkinin getirisi olarak da yöneten konumundakiler yönetilen konumundakilerin davranışlarını belirlemeyi dener. Yönetilen konumundakiler de yönetilmekten kaçınan direnen konumundakiler olarak yönetilme alanlarını daraltıp ya da yönetilme baskısını azaltmak adına farklı süreçler, ilkeler, teknolojiler, bilgiler vb. uyarınca başka türlü yönetilebilmek için dahası kendi

kendilerini yönetmek için pratikler geliştirirler. Foucault bu yaratıcı direniş stratejilerini, karşı- tavırlar (counter-conducts) olarak adlandırmıştır. Karşı tavırlar Foucault'ya göre otonom ve bağımsız özneleşme (*subjectivation*) süreçlerini, diğer bir deyişle birinin kendisini oluşturması için olanakları açığa çıkarır (Lazzarato, 2014). Bireyin kendisini oluşturması için beliren olanaklar ise olunan şeyi reddetme zemini üzerindedir. Tekin, *Sevgili Arsız Ölüm*'ün Dirmit'i ile *Gece Dersleri*'nin Gülfidan'ını tam da bu zemin üzerinde konumlandırmaktadır.

Farklı doğrultuda, fakat ilişkisiz değil, bir okuma olarak Latife Tekin'in yazar olarak Çağdaş Türk Edebiyatı'nda karşımıza çıktığı dönemle (1983) Türkiye'de neoliberalizmin etkilerinin okunduğu dönemin (1980-) kesiştiği görülmektedir. Yönetimselliğin bir kipi olarak neoliberalizm, haklar ve görevler temelinde değil çıkarlar, arzular ve özelemler temelinde işlediğinden, Foucault, neoliberalizmde yönetimsel pratiklerin bireyden, öznellikten, tavırlardan ve yaşam tarzlarından geçtiğini tespit etmiştir. Read'e göre (2014: 83) neoliberalizm insan varoluşunun bütününe dair bir ideolojidir. Bir ideali değil bir gerçekliği, diğer bir deyişle insan doğasını temsil etme iddiasındadır. Neoliberalizm, insanların yönetildiği ve kendilerini yönettiği bir tutum veya zihniyet olarak yeni bir yönetimsellik kipi tesis eder. Bu noktada neoliberalizmin söylemsel dönüşümünün, siyasal bir programdan çok insan doğasına ve toplumsal varoluşa dair yeni bir anlayış olarak da ele alınması gerekmektedir. Böylece neoliberalizmin incelenmesi, ideolojinin temel sorunsalının, diğer bir deyişle iktidar, kavramlar, varolma ve öznellik kiplerinin kesişiminin yeniden incelenmesini getirir.

Neoliberalizmde, insan sermayesi bireyselleşmeyi en uç düzeye taşımış olur. Çünkü özne, tüm etkinliklerine kendiliğinden, maddi olmayan duygusal ve düşünsel kaynaklarını da dâhil eder. Dirmit'in de, Gülfidan'ın da konumlandıkları zeminden kendilerini koparabilmek için duygusal ve düşünsel kaynakları olarak yazmayla uğraştıkları görülmektedir. Tekin ile kurguladığı kadın karakterlerinin yazma eylemlerinin paralellliği ile Tekin'in de Dirmit gibi kırsaldan kente göç etmiş olması; Gülfidan gibi kadın derneğinin bir üyesi olması beraber göz önünde bulundurulduğunda metinlerin yer yer otobiyografik özellikler içerdiği yorumunun yapılması da mümkün olabilmektedir. Fakat büyümlü gerçekçilik anlatı tekniği ile donatılmış karakterlerin gerçekçiliğinin mi büyümlü mü Latife Tekin'in otobiyografisi ile kesiştiği muğlaktır. Bu çalışma söz konusu muğlaklıktan ayrı konumlanmayı tercih edip yalnızca kurgulanan Dirmit'in ve Gülfidan'ın özneleşme süreçlerine odaklanmaktadır.

Foucault, güçler ilişkisi diyagramının bir eksenini iktidar eksenini olarak adlandırırken diğer eksenini bilgi eksenini olarak tanımlamıştır. Bu diyagramın üçüncü bir eksenini daha vardır ve o eksen de öznelğin üretildiği alandır. Foucault'ya göre öznelleşmek ben olmak demektir, fakat özne olmak değildir. Çünkü Foucault'nun özne kavramı, güçler ilişkisi diyagramında iktidar ekseninin dışına yerleşmemektedir. Diğer taraftan ise bu üçüncü eksen olan öznelğin üretildiği alan iktidar ekseninin dışındadır ve güç ilişkileri değişikliklerinde iktidar tarafından hâkimiyet altına alınmak istenen alandır. Yeni güç ilişkilerinin oluşması haliyle güç ilişkileri diyagramını değiştirir, bu durumun bir getirisi olarak da değişen öznellik üretim alanıyla yeni öznelıklar doğacağı söylenebilir (Akay, 1995: 150). Öznelğin üretim olasılığını direnme pratiklerinde aramak mümkündür. Foucault, iktidar ve direnme arasındaki ilişkileri de şu şekilde açıklamıştır: Direnme, karşı çıktığı iktidara öncel değildir. Çünkü direnme-iktidar ikilisi özgürlük-egemenlik ikilisi gibi değildir. Direnme-iktidar ikilisi mantıksal ve kronolojik önceliğin var olmadığını gösterirken direnme, iktidarın bağılılığı ve mutlak anlamda çağdaşdır. Direnme, iktidarla aynı özellikleri göstermek zorundadır. Bu doğrultuda direnmenin, iktidar kadar yaratıcı, hareketli, üretici olmasının yanı sıra iktidar gibi organize olması, sabitleştirmesi ve sağlamlaştırması da söz konusudur. Direnme de iktidar gibi, alttan gelerek stratejik olarak dağılır. Bu durumda direnmenin iktidarın dışından gelmediği açıktır, direnme iktidarın benzeridir. Çünkü direnme, iktidarın özelliklerini taşır. İktidar ilişkilerinde direnme, kendi ilişkileri kapsamında yeni iktidar ilişkileri kurabilir, tıpkı tam tersine iktidar ilişkilerinde yeni direnme biçimlerinin de ortaya çıkmasına sebep olacak farklı iktidarların mümkün olması gibi. Böylelikle direnme-iktidar ikilisinin birbirleri için süreklilik arz eden bir sınır, mümkün bir geri çevirme noktası oluşturduğu görünür hale gelir. İktidar ilişkileri ile direnme stratejileri arasında sonsuzca birbirini izleyen ve sürekli geri çeviren, karşılıklı çağrı vardır (Revel, 2012: 56).

Direnme-İktidar İkiliği: Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri

Sevgili Arsız Ölüm ile *Gece Dersleri* kitaplarında bir iktidar tekniği olarak yönetimin izinin sürülerek direnme stratejilerinin tespit edildiği bu çalışmada, söz konusu kitaplarda kurgulanan Dirmit'in ve Gülfidan'ın özneleşme süreçlerine odaklanılıp Foucault'nun açıkladığı çerçevede direnme-iktidar ikilisi üzerinden okuma yapılmaktadır. Çalışmada, Tekin'in söz konusu iki kitabı için direnme-iktidar ikilisinin okunması, direnme stratejilerinin ortaklıklarından ve farklılıklarından hareketle aile ve sosyal çevre olmak üzere iki sınıfa ayrılarak yapılmaktadır. Söz konusu kitaplarda tespit edilmiş ve sınıflandırma başlıklarının altında direnme stratejilerinin biçimleriyle birlikte yer verilen direnme-iktidar ikiliğinde direnenin ve iktidarın kendi lehlerine gerçekleştirdikleri eylemlerin ifadeleri altı çizili olarak belirtilmektedir.

Aile

Sevgili Arsız Ölüm'de direnme-iktidar ikilisine aile başlığından baktığımızda öncelikle Dirmit ve Aktaş Ailesi olarak ikilik kurabiliriz. Fakat aile içerisinde Dirmit ile yoğun iktidar ilişkisi kuran karakterin, anne Atiye olduğunu görebiliriz. Bu nedenle Dirmit'in özneleşme süreçlerine odaklanarak yapılan okumanın daha çok Dirmit-Atiye ekseninde gerçekleştirmek mümkündür.

Kitapta, Atiye henüz Dirmit'e hamile iken başlayan bir iktidar sancısının, Atiye ölmek üzereyken halen sürmekte olan bir acıya dönüştüğüne tanık oluruz.

“... Atiye, o sırada ambar odasında un eliyordu, karnından ses çıktığını duyunca, ‘Geberesin e mi!’ diyebildi. . .” (Tekin, 2014: 14)

“Atiye. . . daha fazla dayanamadı. O gün yatağa düştü...” (s.237)

Dirmit'in özneleşme sürecinin direnen konumunda bulunduğu anlar üzerinden okunduğu bu bölümde, iktidar olarak Atiye'nin Dirmit'i gözetlediği, strateji değiştirerek kandırmaya çalıştığı, ceza pratikleri olarak da bir yerlere kapatıp kilitletiği, bağladığı durumlarla birlikte; Dirmit'in de direnen olarak kaçarak saklanıp gizlendiği, bağırarak, müzik dinleyerek, çamurla oynayarak yoğunluklu olarak da yazarak karşı-tavırlarını oluşturduğu böylece özneleşme süreçlerinin olanaklarını açtığı görülebilmektedir.

Gözetleyen iktidar olarak Atiye'nin gözü her daim Dirmit'in üzerindedir. “... Atiye, çekip Dirmit'i yanına oturttu. Başına bir yumruk vurdu...” (s.18)

Diğer yandan Dirmit de Atiye'nin gözünden uzaklaşmanın yollarını her an aramakta, yakalandıkça cezasını çekip ardından gözden uzaklaşmanın yeni yollarını aramaya kaldığı yerden devam etmektedir.

“... Dirmit, kadınları ateşin başında bırakıp köyün en uzak tarlalarına gitti. Başakların arasına gizlendi. . .” (s.25)

Özellikle kente göç ettikleri kışın sert geçip inşaat işleriyle uğraşan erkek çocukların ve baba Huvat'ın işsiz kalması sonrası taşınılan tek odalı ev, gözetleme eylemini iktidar yönünde kolaylaştırır ve direnme yönünde baskısını artırır. Buradan hareketle direnme yönünde de gözetlenemeyecek yerler arayışı vardır: Tuvalet, çatı, yorganın altı ya da strateji değiştirmeye direkt göz önünde olup gözetleyenini gördüğünü farklı kılma uğraşı.

“... Dirmit, . . . annesiyle ilgili yepyeni bir şey keşfetti. Eline hiçbir şey almadan kendini verecek bir şey bulursa, Atiye'nin dilinden kurtulabileceğini anladı. . .” (s.178)

Atiye her an Dirmit'in nerede olduğunu ve ne ile ilgilendiğini gözetler. Gözetlemelerinin sonucunda da Dirmit'i istediği davranışa yönlendirebilmek için cezalar verir. Kitap süresince Atiye'nin Dirmit'e verdiği cezaların çoğunlukla kapatılma eylemi üzerinden gerçekleştirildiğini fark ederiz.

“... Atiye, ‘Boyun devrilsin e mi,’ diye Dirmit'i eve sürüdü, ambar odasına kilitledi. . .” (s.26)

Atiye'nin gözetleme sürecinde, her zaman direkt korkutan bir tavırla değil, kimi zamanlarda da strateji değiştirerek Dirmit'i yönetebilmek için daha ılıman tavırlarla çevrenmiş korkutmalarıyla karşılaşabiliriz.

“... Atiye. . . Dirmit'in ağzını aramaya başladı. Dirmit, ağzını aramaya ayrı bağırды, merakla yüzüne bakana ayrı bağırды... Atiye de ona güzel bir ad buldu. Dirmit'in evin içinde yeni adı ‘Bağırkçı kız’ oldu...” (s.185)

Öte yandan Atiye'nin aile içerisindeki dengeleri, iktidarını, yönetebilmek için zaman zaman ailenin diğer üyelerini de Dirmit'e karşı kışkırttığını fark edebiliriz.

“... Atiye, . . . kocasının karşısına dikildi. Bağıracağına bir yol Dirmit'i sorsa iyi edeceğini söyledi. . .” (s.33)

“... Atiye. . . onu (Dirmit'i) yeniden Seyit'in terbiyesine vereceğini kızına duyurdu. . .” (s.150)

Direnme-iktidar ikilisinin birbirine benzediğinden hareketle, kitaptaki olayların akışında Dirmit ve Atiye'nin ortaklaştığı durumları daha net görmek mümkündür. İktidar ilişkilerinde, direnme-iktidar ikilisinin uçlaşması her daim aynı değildir. Kimi zaman uçlar gerilir, çatışma şiddetlenir; kimi zamanlarda ise uçlar birbirine yakınlaşır çatışma sessizleşir. Dirmit'in okula başlaması ve Atiye'nin ölüm korkusuyla esaslı yüzleşmesi çatışmanın sessizleştiği noktalara denk düşmektedir.

“... Atiye, öğretmenin köye girdiğini duyar duymaz. . . (Dirmit'i) elinden tutup okula götürdü. . .” (s.46)

“... (Atiye) ‘Gel hele, kız,’ diye sesleyip Dirmit'i yanına çağırды... ‘Verdiğin akıl bir iyi akıl ki, kız,’ dedi. . . Daha başka iyi akılları varsa onları da vermesini istedi...” (s.232)

Direnme-iktidar ikilisinin mümkün bir geri çevirme noktası oluşturduğundan hareketle Atiye'nin, Dirmit'in karşı-tavırlarından yorgun düşüp iktidarını teslim ederek direnen konumuna yerleştiği anlara da tanık olabiliriz.

“... Atiye çoktandır Dirmit'in üstüne varmanın daha kötü sonuçlara yol açacağını, alıp başını cinlerin diyarına göceceğini düşündüğünden,

onu kendi haline bıraktı . . . Kızın yakasını bıraktı. . .” (s.59)

“ . . . Dirmit. . . Bağıra çağıra kapıları açıp kaçtı. . .

Dirmit denizle barışıp koklaşırken Atiye . . . cam önlerinde dikildi. . . (Atiye) yalvardıkça Dirmit anne korkusunu kaybetti. . .” (s.219)

Gece Dersleri'ne direnme-iktidar ikilisine aile başlığından baktığımızda ise yoğunluklu olarak, Dirmit'teki aile ilişkisine benzer biçimde, Gülfidan ve annesi üzerinden okuma yapılabilir. İki kurgu benzerliğine bu doğrultuda bakarak Tekin'in, direnmenin (kız çocuğu) iktidardan (anne) doğabildiğini anlatmanın doğal bir yolunu seçmiş olduğu yorumunu yapabiliriz. Diğer yandan Gülfidan ve eşi üzerinden de direnme-iktidar okuması mümkündür. Fakat hem Gülfidan'ın, annesinin ve eşinin arasında bir benzerlik ilişkisi kuruyor olması hem de kitabın genelinde dikkati çeken kız-anne ikiliği nedeniyle Gülfidan'ın özneleşme süreçlerine odaklanarak yapılan direnme- iktidar ilişkisinin okuması daha çok Gülfidan-anne(si) ekseninde yapılmıştır.

Gülfidan'ın annesi artık hayatta değildir. Hatta belki de Gülfidan'ın annesi iktidarının tüm gücünü hayatta olmamasından adeta bir hayalet gibi sürekli Gülfidan'ın peşinde olmasından almaktadır ki bu hayaletin kitapta Gülfidan'ın sesiyle konuşmanın ötesine geçip, Gülfidan'ı kendisine dönüştürdüğü zamanlar da olmaktadır.

“ . . . Daha sonra dehşetle anladım ki annemin dili bu bir başka zaman bilincinin aynasıydı. . .” (Tekin, 2018: 104)

İktidarın bu denli direnenin bedeniyle tek olabilmesi halinin, karşı-tavır olanaklarını çıkmaza sokabildiği görülmektedir. Direnen, bu noktada kaçma stratejini bırakıp parçalanmayı seçmiştir. Söz konusu parçalanma metnin kurgusuna yansır. Kitap süresince geçmiş ve şimdi iç içe geçerken metinde o an gerçekte kimin sözlerinin okunuyor olduğu muğlaktır.

İktidarın yönetsel stratejisi, anıya dönüşmüş bir sırta direneni ortak olarak dâhil etmesidir.

“ . . . Babam cumada onlar da cumbadaydı: annem ve kardeşimin kirvesi... Sırtım onlara dönüktü. . . (Annemin) Eli kardeşimin kirvesinin yanağında çırpılıp ters döndü, parmakları ağır ağır ışığı perdeledi, okşadı. . .” (s.27)

“ . . . Canım anneciğim, soran olursa ne diyecektim? — Çamaşır sodası. . .” (s.28)

Direnen ancak iktidarın sırrına dâhil olup bir tür suç ortaklığı ile birlikte iktidarın gözünde görünür hale gelebilmiştir. Oysa süreçte direnen, iktidar tarafından hep görülmek istemiştir.

“ . . . Ben ve suç ortağım bir sabah evimizin helasında yüz yüze geldik. . . Elleriyile başımı kavradı, ‘Sen benim bunca zamandır neremdeydin, Gülfidan,’ diye fısıldadı, ‘neremdeydin kızım?’” (s.29)

“ . . . Oradaydım. Yanı başında. Tahta döşemelerin üstünde bir o yana bir bu yana savruluyordum. Tavana bakıyordum, ‘tap, tap’ merdivenlerden iniyordum. . . Durmadan buz yiyordum. Takır, takır... Demek önce gürlütiyü duymuyordum. Beni de görmüyordu. Ta aşık oluncaya kadar. . .” (s.30)

Direnenin, Gülfidan'ın, görünür hale gelmesiyle birlikte ise iktidar anneden ablaya geçmiştir. Gülfidan'ın ablasına karşı direnen konumu terk etmesiyle birlikte iktidar ilişkisi de yok olmuştur.

“ . . . Fısıltılarla gelen sonbaharda yakalandım. . . Evimizin arka odasına kapatıldım. Bir ay tutuklu kaldım ve annemden hiçbir haber alamadım. Başgardıyan ablamdı. Ablama annemle beni görüştürmesi için yalvardım. (Ablam). . . suçumu inkar ettiğim için beni dövdü. . . Yerlerde sürüklenirken, annemle benim tepelek masalına kurban gittiğimizi anladığım an, acıyla parçalandım. . .” (s.28)

Sosyal Çevre

Sevgili Arsız Ölüm'de direnme-iktidar ikilisine sosyal çevre başlığından baktığımızda bu başlığın iki alt başlığa ayrılması gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü kırsaldan kente gerçekleştirilen göç ile sosyal çevre değişmiştir. Her ne kadar kentte yerleşilen çevre çoğunlukla önceki adıyla Alacüveklileri, yeni adıyla da Akçalıları barındırıyor olsa da söz konusu iki çevre farklı ilişkileri içermektedir. Bu başlıkta göç öncesi kırsal çevredeki sosyal çevre bir grup olarak ele alınıp Dirmit-köylüler ikiliği kurgusunda okunurken, göç sonrası kentteki sosyal çevre Dirmit-xxx ikiliği kurgusunda okunmaktadır.

Dirmit-köylüler ikiliğinden direnme-iktidar ikilisini okuduğumuzda köylülerin Dirmit'le girdiği ilişkinin dolayımı bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin Atiye'nin üzerinden dolaymlandığını fark edebiliriz. Atiye'nin ise bu ilişki içerisinde sürekli aynı tavırda olmadığı kimi zaman köylülere daha yakın konumlanırken kimi zaman da köylülere karşı Dirmit'in yanında konumlandığını görebiliriz. Köylülerin kullandıkları yönetsel stratejiler taşlama (fiziksel), dışlama, şikâyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

“ . . . Köylüler, (Dirmit'i). . . taşlamaya, arkasından sövüp saymaya başladılar. İkide bir toplanıp toplanıp Atiye'ye şikayete geldiler...” (Tekin, 2014: 59)

“ . . . Dar sokakta köyün çocukları

Dirmit'in yolunu çevirdiler. Saçlarını yoluk yoluk ettiler, kafasına taşla vurup yardılar, üstünü başını yırtıp bağırsarak köyün içine dağıldılar. . . (Atiye). . . Bir daha kızımı elleyen olursa köyün başına jandarma çıkaracağına yemin etti, çekildi eve geldi. . ." (s.66)

Dirmit-köylüler ikiliğindeki direnme-iktidar dönüşümü ise Dirmit-Atiye ikiliğindeki direnme-iktidar ikiliğinin birbirine yakınlaşp çatışmanın sessizleştiği, Dirmit'in okula başlaması noktasına denk gelmektedir.

"... Köyün diğer kızları, kapı önlerinde ağlaşarak Dirmit'in yolunu gözlediler. Köylüler. . . Kızlarını samanlıklara, ahırlara gizlediler..." (s.47)

Dirmit-xxx ikiliğinden direnme-iktidar ikilisini okuduğumuzda xxx'lerin Dirmit'le girdiği ilişkinin büyümlü bir ilişki olduğunu fark edebiliriz. Çünkü Dirmit'in direnme-iktidar ilişkisinin okunabileceği kentteki sosyal çevresini daha çok kuşkuş otu, sokak, deniz, şehir oluşturmaktadır. xxx'lerin yönetsel stratejilerinin öğüt vermek, çağrıda bulunmak olduğu görünmektedir. Dirmit'in bu ikilikteki dirençliliğinin daha zayıf olduğu söylenebilir.

"Kuşkuş otu Dirmit'e bir kış neler yaptığını sordu. Dirmit yaptıklarını kuşkuş otuna anlattı. . . Kuşkuş otu ona akıl verdi. . ." (s.95)

"... Sokak, bir sabah erkenden, Dirmit'e, 'Kaç bana gel!' dedi. Dirmit önce şaşırıldı. Sonra büyülenmiş gibi kendisini çağırın sesin peşine takıldı. . ." (s.216)

"... Dirmit annesi başında söylenirken birdenbire ilk şiirini yazdı. . . Birbirine yaslanmış tahta evlerin damlarına, bacalarına, bulutlara, denize ilk şiirini okudu. . ." (s.179)

"... (Dirmit) Evini evlikten, annesini annelikten, kardeşlerini kardeşlikten, babasını babalıktan reddetti. Sokakları, evi etti. . ." (s.219)

Dirmit'in özneleşme sürecinin izinin sürüldüğü okumanın bu başlıktaki örneklerinde Dirmit'in aile başlığındaki ikiliğinden ve köylülerle oluşturduğu ikilikten farklı olarak xxx'lerin oluşturduğu iktidara direnmekten çok sığındığı yorumu yapılabilecekken Dirmit-şehir ikiliğinin farklı bir yönetsel strateji içerdiğini belirtmek uygun olacaktır. Şehir, iktidar olarak, aynı sınıflandırmada yer aldığı diğer iktidarlardan (xxx'lerden) farklı olarak Dirmit'i sıkıştırılmaktadır. Söz konusu sıkıştırma bir tür oyun ilişkisi gibidir. Çünkü şehir aynı zamanda Dirmit'e özellikle aile başlığındaki iktidar ilişkisindeki direnme stratejilerini sunabilir.

"... 'Hepiniz aklımdan uçup gittiniz, damda koca şehirle tek başıma kaldım, ödüml patladı, kız,' . . . (Dirmit) 'Şehir beni herkes uyurken damda görünce, bu sırrı çözeceğimi sanıp bile bile korkuttu,' dedi. . . Sonra, 'Ben de ona inat onun sırrını çözüp açığa vurmazsam,' dedi..." (s.235)

Gece Dersleri'nde direnme-iktidar ikilisine sosyal çevre başlığından baktığımızda ise okumanın Gülfidan-örgüt ikiliğinde yapılabileceği görünmektedir. Çünkü kitapta bahsedilen ve ikiye ayrılabilen fakat geçişli bir şekilde anlatılan dönemler vardır. Bu dönemler; Gülfidan'ın aile evinde geçenler ve Gülfidan'ın dâhil olduğu örgütün gece odası olarak isimlendirdiği yerde geçenlerdir. Aile evinde geçen dönemlerin ilişki içeriği bir önceki başlık olan ailede ele alınmıştır. Bu noktadan hareketle sosyal çevre başlığında direnme-iktidar ikiliği Gülfidan-örgüt ikiliği üzerinden okunmaktadır.

İktidar olarak örgütün yönetsel stratejilerinin; yeniden isimlendirmeden, suçlamalardan, yasaklamalardan ve dışlamalardan oluştuğu görülmektedir.

"... Artık Sekreter Rüzgar kod adıyla durup duran kalıbımın içinde azar azar küçülerek yok olacağımı anladım ve korkarak ağladım. . ." (Tekin, 2018: 13)

"... Bekliyorduk. Ama o biz delegelere tuhaf ve yersiz sorular yöneltti. En genç başkan olmanın savrukluğu içinde yanıltıcı noktalara sürüklendiğini görerek üzüldük. . . Bu arkadaş övünümleri gereken her çabayı, özveriye, bir zayıflıkmiş gibi yansıttı bize. . ." (s.61)

"... Bir öncüye yakışmaz. . . Ricamızı kırma ve bireysel boyutlar kazanma meselesini lütfen devrimden sonraya bırak. . . Not: . . . Bebeğin alınması için gerekli parayı K.H.K. sağlayacaktır. . ." (s.56)

Direnen olarak Gülfidan'ın ise karşı-tavır olanaklarından alay etme, -ki içerisinde annesiyle kurduğu ilişkinin acısı mevcuttur-yüzleşme, kapanma, bitmek tükenmez bir kendini arama eylemleri ile yazma eyleminden hareketle özneleşme sürecini kurduğunu görebiliriz.

"... (Gülfidan) Kendime verdiğim sözü hatırlayarak bahçemizdeki nar ağacının altına indim. Örtüyü güneşe tuttum ve yaktım. . ." (s.37)

"... 'Ey kolektif aydın, niçin yalan söyledin biçare kadınlara?..'" (s.48)

"... Eskiden bacaklarım titrese de yollarda uzun uzun yürürdüm. Evlerle sokaklar içimi ürpertmezdi. Geniş yer fobim de yoktu. Şimdi gözlerimi sürekli yumuyordum ve dünyanın kollarıyla sarılabileceğim kadar küçük karanlık bir boşluk olduğunu tekrarlayarak kendimi avuttuğum. . ." (s.68)

“... Günlerce o daracık sokaklarda dolaşmak, arka yollardan gece evlerinin içine sızmak orada kaybolan kendime beni kavuşturur mu?...” (s.106)

Gülfidan, kitabın sonuna doğru aile evinden de kaçmasına sebep olan iktidar ilişkilerinin bir benzerinin örgüt içerisinde de olduğunu ifade edip görece farkındalık içerisindeyken dahi direnen konumunda üstlendiği suç ortaklığından kendisine yönelik bir suçlama çıkarabilmektedir.

“... Basıncın ve baskının tersyüz edilmiş yansıması gözlerimi aldattı. Işığın bir oyunuyla kendimden geçtim. Lunaparksızlık çekmiş bir köylü kızı olduğum için...” (s.113)

Kitabın sonunda ise Gülfidan'ın yazma eylemiyle tüm ilişkilere uzaktan bakarak, belki de annesinden alışık olduğu haliyle, ölü iktidarı diriltirek öznelleşme sürecini kurabildiğini ve kendiliğini oluşturabildiğini görebiliriz.

“... Kendinde bir yazar ruhu keşfetmiş olmanın, o kenar mahalle kadınlarına has heyecanına kapılıp, ‘Herhalde,’ dedim, ‘bu itirafların iç müziği, bu tuşların sesine pek uygun düşmedi. Galiba ben kalemin kağıt üstündeki sessiz kıpırtısına muhtacım.’ Epeyce bocaladıktan sonra, o çirkin el yazıma dönmeye karar verdim...Fakat... Bu dönüşün adı da korkuydu ne yazık! O çarpıntının korku olduğunu keşfetmeseydim... yalnızca polise yakayı kaptırmamak için saklanıp durduğumu düşüncektim. Orada, ... kendi incinmiş sesimi dinlemeyi düşlediğimi biliyorum artık...” (s.128)

Sonuç Yerine: İzlerde Görülenler

Latife Tekin'in bu çalışmada yer alan kitaplarında kendini var etme mücadelesi veren karakterlerin her ikisi de kadın karakterlerdir. İkisinin de kendini var etme mücadelesi ailelerinden başlayarak sosyal çevrelerine uzanmaktadır. İki karakterin de mücadelelerinde direkt muhabatı ailelerinde anneleri iken sosyal çevrelerinde söz konusu mücadeleleri sürerken anne karakterlerinin etkisinde oldukları görülebilmektedir. Bu iki kitaptaki öznelleşme süreci kurgusu, Elizabeth Grosz'un kendiliğin oluşturulabilmesi için esas olan ötekinin anneden yola çıkarak konumlandırıldığı yönündeki düşüncelerini desteklemektedir (Grosz, 2005: 32). Diğer yandan Foucault'nun öne sürdüğü direnenin ve iktidarın ancak bir arada var olabilecekleri görüşüyle direnenin ve iktidarın zaman zaman yer değiştirebilmeleri, birbirlerini yönetebilmek amacıyla karşılıklı stratejiler geliştirmeye çalıştıkları yönündeki düşünceleri iki kitabın kurgusunda da karşılık bulmaktadır. Bu noktada iktidar ilişkilerinin tek bir doğrultuda okunmasına yönelik tavrı kırıcı Foucault'nun direnen-iktidar ikiliğindeki değerlendirmeleriyle, sınır yıkıcı büyüklü gerçekçilik anlatım tekniğini kullanıp hem olay kurgusuyla hem de tercih ettiği dille anlatımın tek düzelikliğini bozan Latife Tekin'in söz konusu iki kitabının birlikte ele alınabilir olduğu görülmektedir.

İktidar ilişkilerinin direnen-iktidar ikiliğinde sürülen izlerine bakıldığında da Dirmit'in öznelleşme sürecinin başında iktidarın gözetleme eylemlerini kaçarak, iktidarın olduğu yerden uzaklaşarak aşmaya çalışırken son dönemlerde ise gözetleyenden kaçmak yerine tam da gözetleyenin gözü önünde bulunarak iktidarın gözetleme eylemini boşa düşürerek direnme stratejisini değiştirip geliştirdiği söylenebilir. İktidar konumundaki anne Atiye'nin de başlarda Dirmit'i bir yerlere bağlayarak, kapatarak kendi kontrolünde tutmaya çalıştığına tanıklık ediyor olsak da Atiye'nin bu baskı içeren eylemlerinin işe yaramadığını fark ettikten sonra Dirmit'i yönetebilmek için stratejisini değiştirdiğini ve Dirmit'e karşı ılımlı tavırlarla yaklaştığını fark edebiliriz. Karşılıklı geliştirilen stratejiler çerçevesinde zaman zaman direnen konumuna anne Atiye geçerken Dirmit de iktidar konumuna yerleşmiştir. Dirmit'in sosyal çevresindeki iktidar ilişkileri köydeyken annesinden dolayım olarak kurulmuş ve Dirmit her daim köylülerle çatışma halinde olmuştur. Fakat kentteki sosyal çevre ilişkilerinde Dirmit, annesinin beklentilerine aksi yönde hareket ederek kentteki sosyal çevresiyle direkt çatışma halinde olmadan, sosyal çevresiyle kurduğu ilişkiler sayesinde ailesi dışında da kendini var etmeye çalışmıştır. Gülfidan'ın öznelleşme sürecinin başında da bir gözetleme eylemi söz konusudur. Fakat bu eylem Dirmit'teki gibi iktidarın direneni gözetlemesi yönünde değil, tersi olarak gerçekleşmektedir. Gözetlemenin getirisiyle direnen Gülfidan, iktidarı olan annesinin sır ortağı konumuna gelmiş ve daha sonra iktidar konumundaki annenin hayatta olmaması nedeniyle gerçekleştirilemeyen yüzleşmeye yönelik parçalanma strateji geliştirmiştir. Çünkü burada fiziki iktidar mevcut durumda olmadığından direnen için Dirmit'tekine benzer bir kaçış da çözüm olamayacaktır. İktidarın fiziki yokluğu bir yanıyla mutlaklaşan varlığı olarak sürmektedir. Gülfidan mutlak varlığa karşı, diğer bir deyişle ölmüş annesine karşı kendini var etme mücadelesini hem sıralı olmayan zamanlarıyla zihninde yer alan anılarla hem de yalnızca bir kişiye ait olmayan sözlerden oluşan diliyle yürütmektedir. İki kitapta da iktidarın direneni bir yerlere kapatma, dışlama, direnene kendince isim takarak onu isimlendirme böylelikle onu yönetebilme stratejileri benzerlik gösterir. Direnen yönünde ise Dirmit'te bağırmalarıyla, Gülfidan'da merdiven iniş çıkışlarıyla kendini gösteren ses çıkarma eylemleri ile Dirmit'te kuşkuş otuna, denize giderek, Gülfidan'da ise sokaklarda yürüyerek kendini gösteren evden uzaklaşma eylemleri benzerlik gösteren direnme stratejileridir. Her iki karakterin öznelleşme süreçlerinde billurlaşan direnme stratejisi ise yazma eylemidir.

Teşekkür: 2022-2023 Güz Dönemi Mimarlık Tarihinde Yöntembilim dersinin tüm katılımcılarına ve ders yürütücüsü Doç. Dr. Işıl Çokuğraş Bağdatlıoğlu'na teşekkürler.

Hakem Değerlendirmesi: Dışarıdan hakem değerlendirmesi yapılır.

Finansal Destek: Yazar bu çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgments: Thanks to all participants of the 2022-2023 Fall Term Methodology in Architectural History course and course leader Assoc. Dr. Işıl Çokuğraş Bağdatlıoğlu.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Aslan Cobutoğlu, Serap (2021). "Kadın Ve Şiddet: Manves City'de Şiddetin Türleri (Fiziksel, Ekonomik Ve Cinsel Şiddet)." Motif Akademi Halkbilimi Dergisi 238-265
- Akay, Ali (1995). "Öznellik Sorunu." *Michel Foucault' da İktidar ve Direnme Odakları* içinde. İstanbul: Bağlam Yayıncılık 115-153
- Balık, Macit (2011). *Latife Tekin'in Romancılığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Diler, Hatice Elif (2014). *Magical Realism As a Sociopolitical Weapon: Gabriel Garcia Marquez And Ben Okri*. İstanbul: Fatih Üniversitesi.
- Foucault, Michel (1994). "Özne ve İktidar" *Özne ve İktidar içinde*. Çev., Işık Ergüden ve Osman Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları 57-83
- Grosz, Elizabeth (2005). "Bodies-Cities" In H. J. Nast and S. Pile (Ed.), *Places through the Body*, London: Routledge 31-38
- Gündoğan, Deniz (2009). *Benzerlik Bilgisinden Dışıl Büyülü Gerçekliğe: Latife Tekin Romanları Sevgili Arsız Ölüm ve Muinar'da Alternatif Kadın Özneliği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- Lazzarato, Maurizio (2014). "Neoliberalizm İş Başında: Eşitsizlik, Güvensizlik ve Toplumsalın Yeniden Kurulumu. Politik-Ekonomik Alanın İncelenmesi İçin Temel Öğeler." Çev., Sibel Yardımcı. www.e-skop.com. Erişim tarihi: 29.06.2023
- Oranlı, Sümeyye Nur (2021). *Büyülü Gerçekçilik ve Türk Edebiyatı'nda Büyülü Gerçekçilik*. Ordu: Ordu Üniversitesi
- Read, Jason (2014). "Homo Economicus'un Bir Soykütüğü: Neoliberalizm ve Özneliğin Üretimi." Çev., Şeyda Öztürk. *Cogito*, 70-71 sayı: 82-96.
- Revel, Judith (2012). *Foucault Sözlüğü*. Çev., Veli Urhan. İstanbul: Say Yayınları
- Tekin, Latife (2018). *Gece Dersleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tekin, Latife (2014). *Sevgili Arsız Ölüm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uğurlu, Seyit Battal (2008). *Sevgili Arsız Ölüm Romanında Gerçeklik, Gelenek ve Yenilik*. Milli Eğitim 178: 166-176

Atıf Biçimi / How to Cite This Article

Yıldız, K. (2023). Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri'nde iktidar ilişkilerinin direnme-iktidar ikiliğinde izini sürmek. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 81-89.